

BRABANT: BONT ÉN BLAUW

TERUGBLIK SWINGSTATE BRABANT
20 MAART 2017
VERKADEFABRIEK, 'S-HERTOGENBOSCH

Op maandagavond 20 maart 2017 organiseerden TiREG en BrabantKennis het *post election event* 'Swingstate Brabant'. Brabant is (samen met Limburg) de provincie met het hoogste percentage mensen die per verkiezing overstappen van de ene partij naar de andere. Dat maakt ons tot *swing state* waar stemmen te winnen vallen. Hoe pakte dat deze verkiezingen uit?!

Ruim 50 geïnteresseerden verzamelden zich in de Verkadefabriek in 's-Hertogenbosch om na te praten over de verkiezingen. Onder leiding van Joks Janssen (BrabantKennis) analyseerden electoraal geograaf Josse de Voogd, hoogleraar regionaal bestuur Martijn Groenleer (TiREG) en politicoloog Marc van de Wardt (Liss Panel) de stembusgang voor Brabant.

Als Joks Janssen na de opening van de avond enkele deelnemers vraagt naar hun stemgedrag blijkt al snel dat de zaal vol zit met 'politieke junkies'. Alle deelnemers hebben op 15 maart gestemd. De meesten vol overtuiging. Van zwevende kiezers is geen sprake. Laat staan van strategische stemmers. Het is duidelijk: aanwezig zijn de politiek geïnteresseerde Brabanders, die behoefte hebben aan duiding en debat. Ze worden op hun wenken bediend door Josse de Voogd. Hij bijt het spits af met een boeiende presentatie waarin hij laat zien hoe de verkiezingsuitslag zich ruimtelijk heeft vertaald.

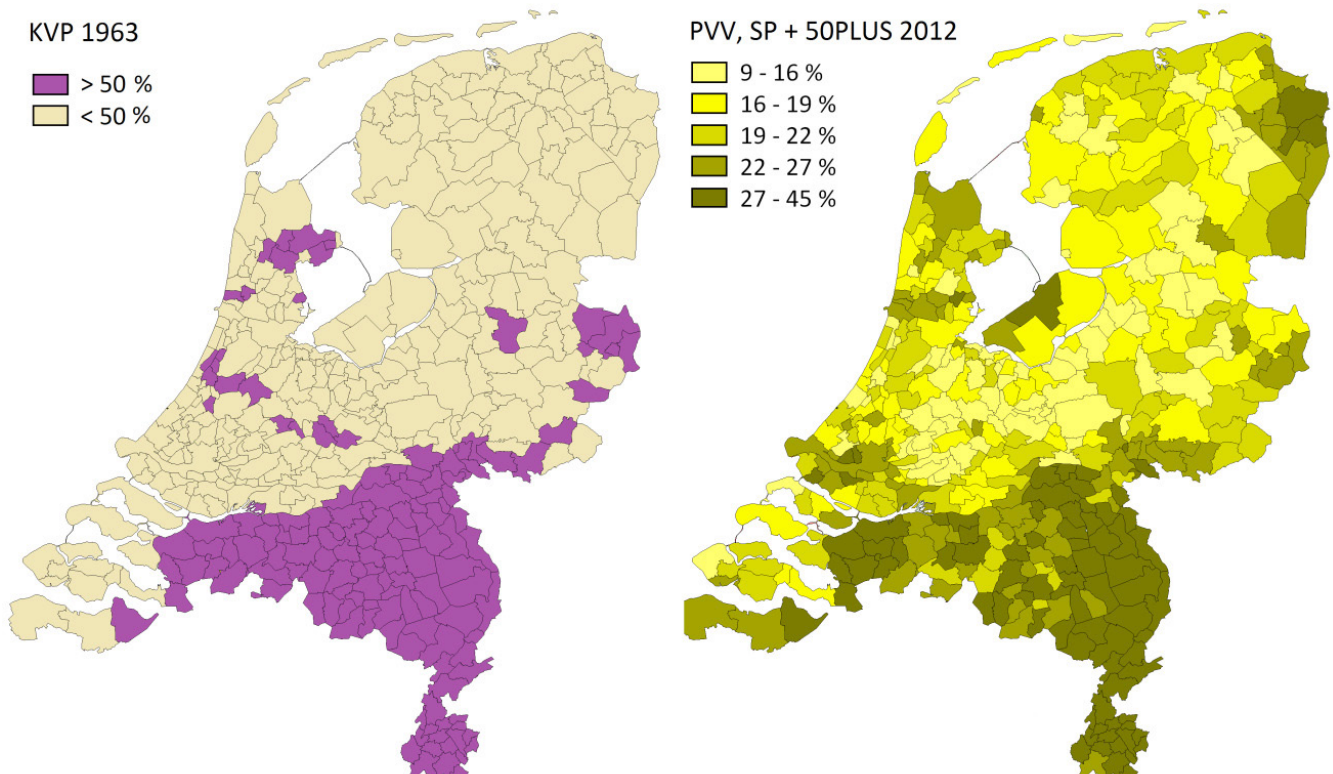
Wispelturige kiezer

Met het Zuiden van Nederland is electoraal iets bijzonders aan de hand, zo stelt Josse. Wie de verkiezingsuitslagen van de afgelopen decennia op een rijtje zet, ziet een opvallende ontwikkeling. Lange tijd was het stemgedrag van de Brabander zeer voorspelbaar. Tot het begin jaren zestig van de vorige eeuw werd hier trouw op de Katholieke Volkspartij (KVP) gestemd. Tijdens de hoogtijdagen van de verzuiling, was stemmen eigenlijk ook niet meer dan een volkstelling, die de geografische scheidslijnen van het sterk verzuilde Nederland bevestigde: katholiek beneden de grote rivieren, protestant daarboven.

Maar in de jaren zestig bleek de verzuilde samenleving niet sterk genoeg om te blijven bestaan. Met de ontzuiling verloor de kerk niet alleen haar invloed op de samenleving, steeds meer gelovigen haakten helemaal af. In Brabant werd deze trend wat later ingezet dan in de rest van het land, maar in de jaren zeventig kraakte ook hier het katholieke bastion in zijn voegen. De eens zo volgzaam kiezer, koos zijn eigen (politieke) koers. Naast een zwevende gelovige, bleek de Brabander ook een zwevende kiezer, van het wispelturige soort. Sindsdien is de Brabantse kiezer op drift geraakt.

Brabanders verruilden katholicisme voor populisme. Van het gat dat de KVP achterliet profiteerden volgens Josse vooral partijen als PVV, SP en 50PLUS. In Brabant wordt meer dan gemiddeld op deze partijen gestemd. Een ander opvallend element is het extra aantal stemmen voor partijen wanneer hun lijsttrekkers uit het Zuiden komen, zoals bij Geert Wilders, Jan Marijnissen en Emile Roemer. Maar wellicht het meest opvallend is volgens Josse de Voogd dat Brabanders (en Limburgers) meer geneigd zijn te *switchen* tussen partijen, ook tussen linkse en rechtse.

Het Zuiden: Van katholicisme naar populisme

Swing state

Door de dominantie van de KVP en de snelle ontkerkelijking zijn kiezers pas recent gaan uitwaaieren, waardoor partijbindingen zwakker zijn. Brabanders zijn politiek gezien minder gesocialiseerd. Dit maakt vooral het dichtbevolkte en sterk verstedelijkte Brabant tot dé *swing state* van Nederland. Het verklaart waarom kiezerswisselingen hier heviger zijn dan in andere regio's.

Vanwege beweeglijkheid van de Brabantse kiezer, de gevoeligheid voor populistische sentimenten en het aantal inwoners, was de verwachting dat ook dit keer de echte verkiezingsstrijd zich zou afspelen onder de grote rivieren, in Brabant. Zeker als je naar het aantal inwoners kijkt, is Brabant voor de landelijke partijen een grote kluif, goed voor maar liefst 22 zetels.

Omdat Brabantse kiezers beweeglijk zijn, zou een op hen gerichte campagne het verschil kunnen maken. De landelijke media begrepen dit, getuige de vele items over Swingstate Brabant. En ook de kopstukken van de grote partijen lieten zich verleiden tot een heus 'debat van het Zuiden'. In dit felle debat kruisten zij de degens over specifieke thema's die in Brabant (en Limburg) spelen, zoals drugsoverlast, de ontwikkeling van het platteland en kansen voor het bedrijfsleven.

Fragmentatie

Hoewel de landelijke aandacht voor het Zuiden de Brabantse kiezer ongetwijfeld heeft gemobiliseerd, is het waarschijnlijker dat de internationaal onrustige situatie, kiezers heeft doen beseffen dat ze dit keer toch echt de gang naar de stembus moesten maken. Er stond wat op het spel. Waar de opkomst in Brabant tijdens voorgaande verkiezingen tegenviel, was de opkomst nu opvallend hoog (slechts een fractie lager dan het landelijke gemiddelde).

**"GROEIENDE TEGENSTELLING
TUSSEN HOOG- EN LAAGOPGELEID,
STAD EN PLATTELAND, JONG
EN OUD ZIJN BEPALEND VOOR
VERKIEZINGEN IN UK, VS EN NL"
— MARTIJN GROENLEER**

De Brabantse kiezer was dit keer ook minder wispelturig dan gedacht, stelt Josse de Voogd. De 'swing' zat dit keer niet in het zuiden, maar in het noorden van het land waar de achterban van de PvdA massaal de overstap maakte naar andere partijen. Het is niet zo dat de Brabantse kiezer het verschil gemaakt heeft en in groten getale is overgestapt naar een andere partij. Dat heeft onder meer te maken met het uitblijven van de voorspelde tweestrijd tussen Rutte en Wilders, aldus politicoloog Marc van de Wardt.

Anders dan de verkiezingen van 2012, waar de economische crisis hét onderwerp van gesprek was, ontbrak volgens Marc nu een centraal thema in het debat. Waar de PvdA en VVD elkaar destijds opstuwden tot grote hoogten, was het speelveld nu breder, inhoudelijk meer divers, en deden tot het laatste moment zes (middelgrote) partijen mee in de race om de gunst van de kiezer (VVD, PVV, CDA, D66, SP en GroenLinks).

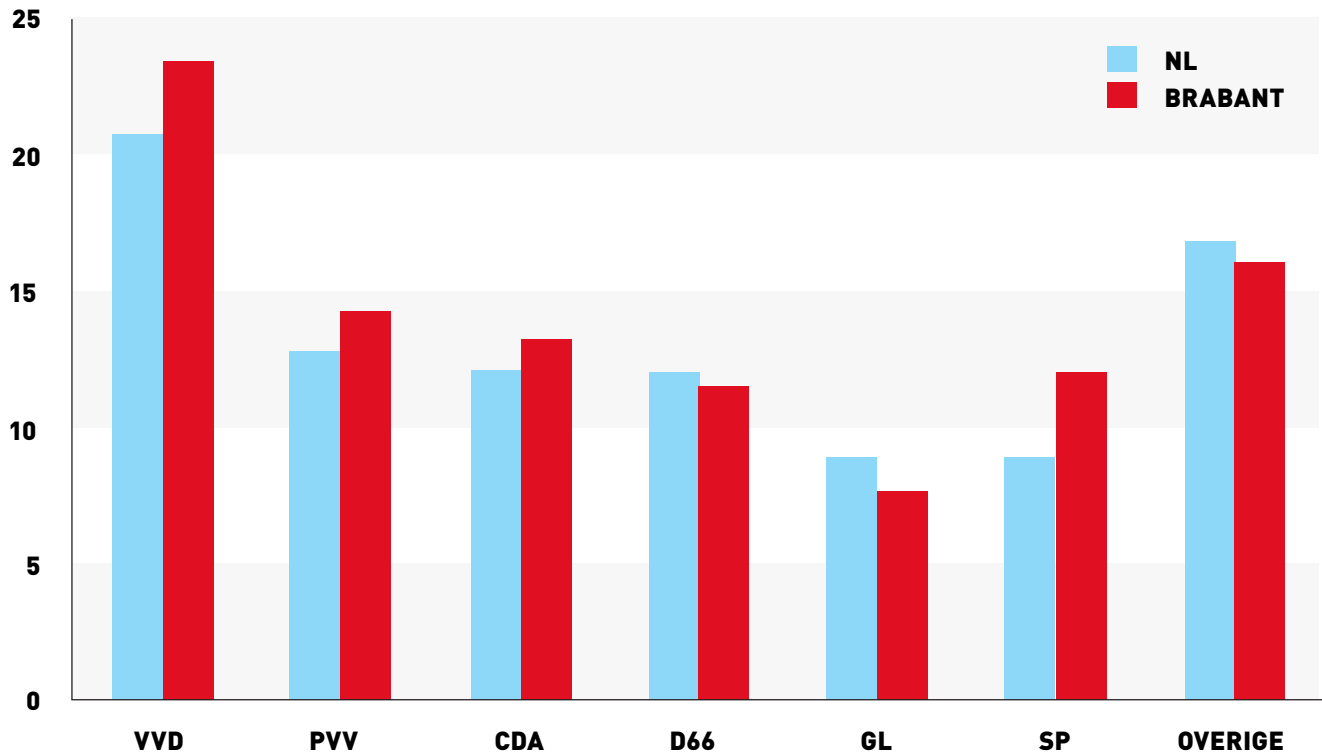

ROB MARTENS
@ROBMARTENS_

Swingstate Brabant over verkiezingsuitslag
en wat dat over Nederland, over Brabant zegt
[#swingstate](#)

Percentage stemmen per partij: Nederland versus Brabant

Dat tekent het gefragmenteerde politieke landschap, een trend die al tot uiting kwam tijdens de Statenverkiezingen van 2015. Deze fragmentatie is volgens Marc van de Wardt voor een groot deel toe te schrijven aan de erosie van de grote drie volkspartijen (PvdA, VVD en CDA). Waar die tot het einde van de vorige eeuw gezamenlijk konden rekenen op ruime meerderheid in de Tweede Kamer, is dat niet langer het geval.

Brabantse bonus

De verdeling van de stemmen in Brabant laat eveneens een gefragmenteerd politiek landschap zien, zo blijkt uit de kaarten van Josse de Voogd. De VVD krijgt de meeste stemmen, op enige afstand gevolgd door een peloton van PVV, CDA en D66 en, in de uitwaaiende staart, GroenLinks. Afwijkend ten opzichte van het landelijke beeld, is dat het verschil tussen de winnende en verliezende partij in Brabant groter is. Als een partij wint, dan wint die in het Zuiden vaak extra hard, en omgekeerd, zo weet Josse.

De cijfers spreken voor zich. De VVD haalt landelijk 21,3 procent van de stemmen en in Brabant 23,9. Ook de nummers twee en drie – PVV en CDA – halen in Brabant meer stemmen dan landelijk gemiddeld. Deze partijen gaan er van door met de Brabantse bonus. De

grote verliezer PvdA haalde landelijk 5,7 procent maar blijft daar in veel Brabantse gemeenten ver onder. Opvallend is de uitslag in Tilburg en Eindhoven. Vier jaar geleden was de PvdA in beide gemeenten nog de grootste partij. Nu zakken de sociaaldemocraten met 4,7 procent in Tilburg en 5,2 procent van de stemmen in Eindhoven heel diep weg.

Waar de PvdA in 2012 nog kiezersgroepen met heel verschillende achtergronden in zich wist te verenigen, is die aanhang nu gefragmenteerd over een groot aantal partijen, zowel aan de linker- als aan de rechterzijde. Een gedeelte van de migrantenachterban heeft de overstap gemaakt naar Denk. Deze nieuwkomer scoort bovengemiddeld in industriesteden met een grote Turkse en Marokkaanse gemeenschap. In Bergen op Zoom heeft Denk zelfs meer stemmen gekregen dan de PvdA.

Blauwe laag

Het blauw van de VVD overheerst zo'n beetje in de hele provincie, maar onder deze liberale laag blijkt Brabant bonter dan gedacht, zo stelt Josse de Voogd. Wie niet kijkt naar de grootste partij per gemeente, maar naar de nummer twee, ziet een ander patroon opdoemen. In 's-Hertogenbosch maar ook in veel middelgrote Brabantse gemeenten is de PVV de echte *runner up*. De VVD is wel de grootste, maar levert ten opzichte van de vorige verkiezingen overal in.

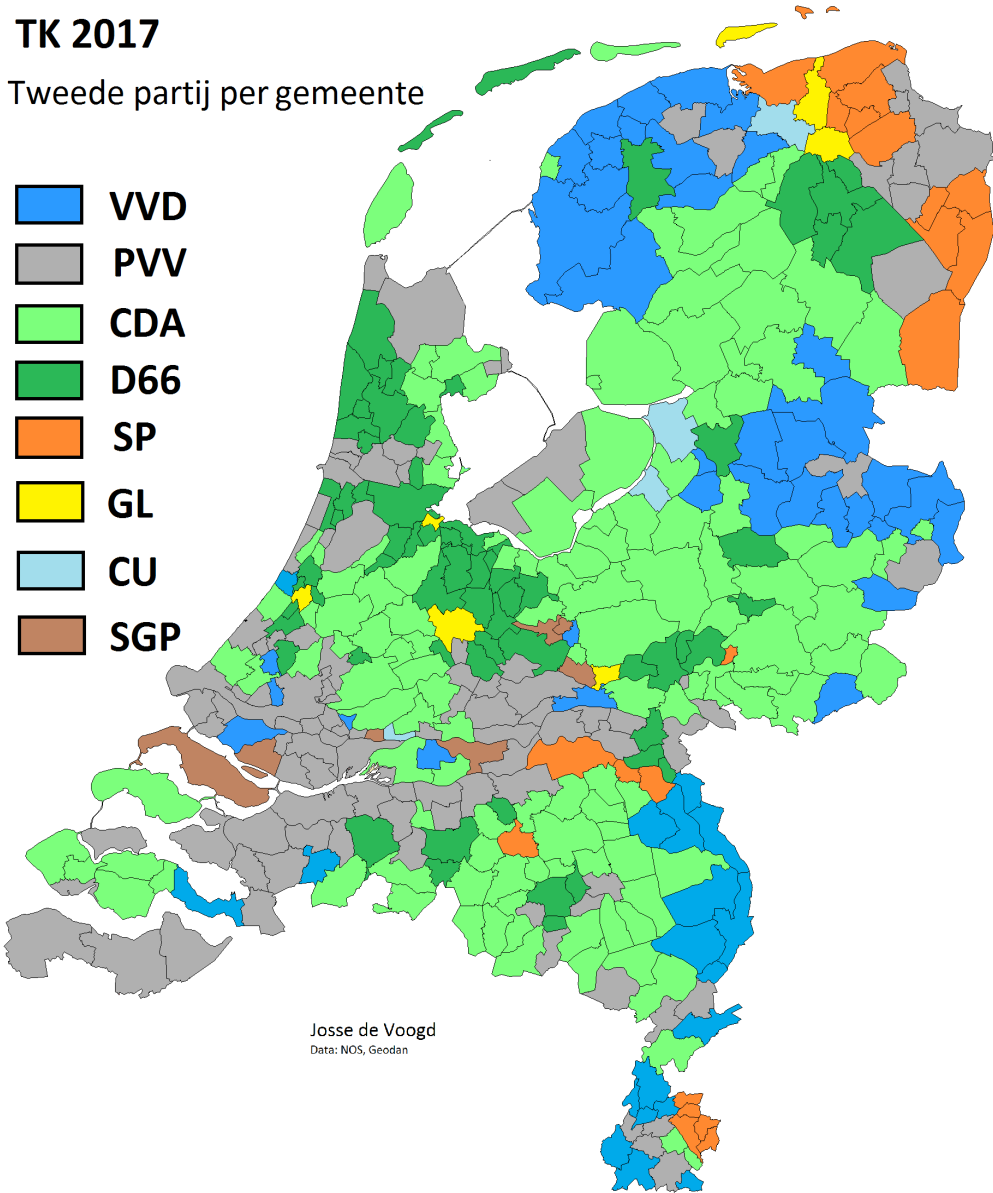
De groei van de PVV in West-Brabant vlakt weliswaar af, maar daartegenover staat uitbreiding in oostelijke richting, in gemeenten langs de A59 en in Helmond. Het zijn gemeenten die er sociaaleconomisch minder goed voorstaan dan de grotere (centrum)steden Eindhoven, 's-Hertogenbosch, Tilburg, en Breda. Jongeren trekken er weg, voorzieningen staan onder druk, de arbeidsmarkt vergrijsd sneller dan elders en arbeidsmigranten uit Oost-Europa bevolken de fabriekshallen. Hier speelt de problematiek van *Midsize* Brabant: niet de lusten, wel de lasten van de grote stad.

Ook in *booming* Brainport maakt de PVV een opvallende groei door. In gemeenten als Helmond,

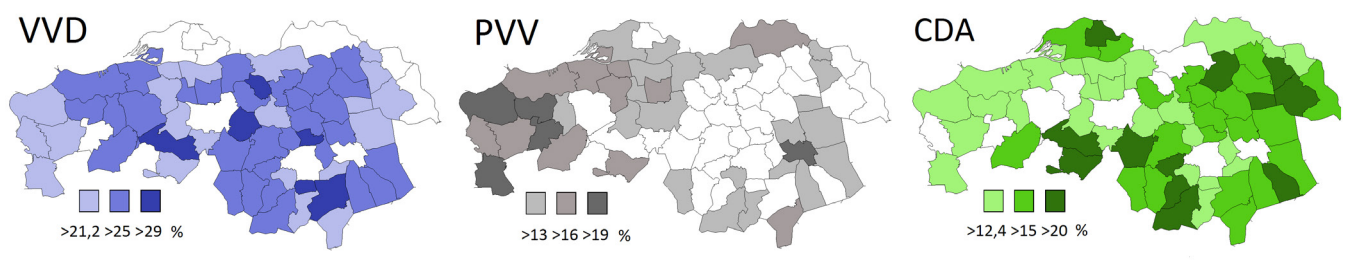
Veldhoven, Valkenswaard en Geldrop-Mierlo eindigt de partij vlak achter de VVD. Er lijkt sprake van een electorale tweedeling in deze succesvolle regio: een progressief en internationaal georiënteerde centrumstad tegenover een meer communautair en nationalistisch ingesteld ommeland. Niet iedereen gaat blijkbaar mee in het verhaal van vooruitgang, internationalisering en high-tech innovatie.

Tegenstellingen zijn er ook op lokaal niveau. Dat blijkt als Josse inzoomt op wijkniveau. In Helmond eindigde de PVV bovenaan in in 20 van de in totaal 26 wijken, behalve in wijken als bijvoorbeeld Dierdonk en Brandevoort. Niet toevallig twee populaire woonwijken die speciaal gebouwd zijn voor midden- en hogere inkomensgroepen. En ook in 's-Hertogenbosch zien we electoraal zeer uiteenlopende biotopen: in de negentiende-eeuwse gordel wordt overwegend GroenLinks gestemd, terwijl de PVV goed scoort in de naoorlogse (wederopbouw) wijken zoals de Hambaken, Kruiskamp en Aawijk. De VVD pakte de rest. De segregatie is enorm, men woont bij soortgenoten.

Wie de blauwe laag afkrabt, ziet in Brabant een bont patroon

Aanhang van de drie grootste partijen in Brabant bij de Tweede Kamerverkiezingen 2017

**STADSCHOREOGRAAF
@MARTIJNVDIJK**

Grootste partij per stembureau. 'Brandevoort en #Helmond zijn echt twee electorale biotopen' aldus @Jossedevogd. #swingstate #Brabant

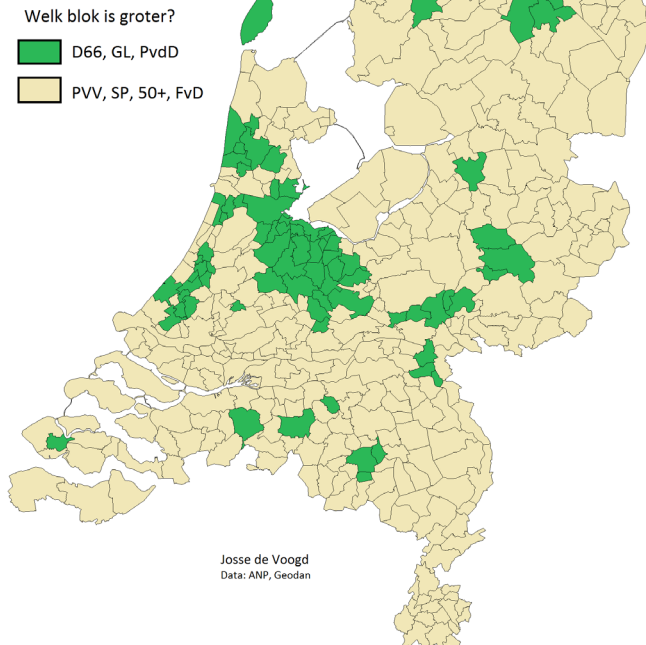

**KEVIN JOOSTEN
@JKEVINJ**

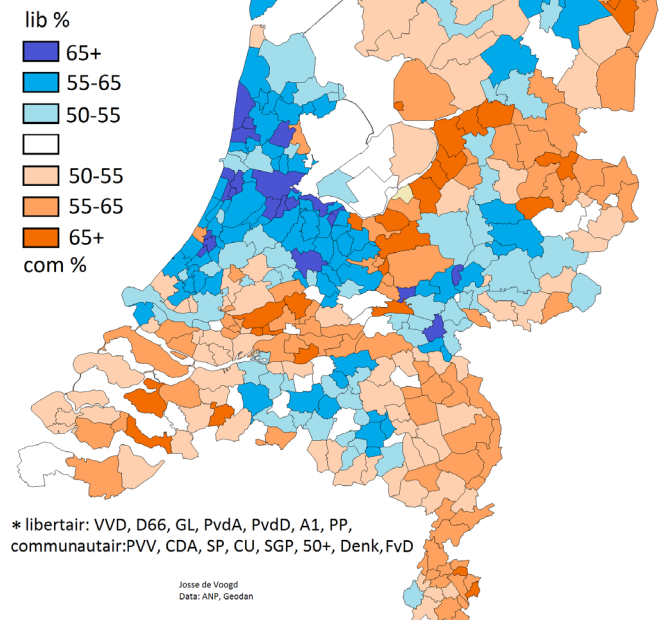
Met politiek en kaartjes brengt @Jossedevogd twee van mijn interesses mooi samen. Interessante avond over Noord-Brabant als #swingstate.

De bewoners van de Brabantse stedenband kiezen groen en progressief

'Groen-Progressief' vs 'Populistisch'

'libertair'-'communautair'* individu of groep mensbeeld

Brabants bont

Buiten de stad is het CDA nog altijd een factor van belang. Deze partij heeft stemmen gewonnen op het relatief welvarende platteland van Oost-Brabant. De protestantse Fries Buma heeft de Brabantse kiezer echter minder aangesproken dan in het Noorden en Oosten, waar zijn partij in veel gemeenten de grootste werd. Volgens Josse de Voogd doet zich hier het gemis van een stemmenkanon uit het Zuiden voelen. Iemand die de Brabanders aanspreekt die economisch links zijn en cultureel conservatief. Het is namelijk deze groep kiezers die volgens hem onvoldoende wordt bediend.

Wie de links-conservatieve kiezers in Nederland onderzoekt, ontdekt dat hun ideeën vaak minder extreem zijn dan de partijen waar ze op stemmen. De SP vinden ze eigenlijk te links, de PVV te extreem. Ze staan links van het midden, maar hebben geen partij die aansluit op hun denkbeelden. Dat geldt wel voor de cultureel progressieve kiezers die economisch rechts dan wel links georiënteerd zijn.

Zij kunnen terecht bij respectievelijk D66 en GroenLinks. Het optimistische, internationaal georiënteerde en groene geluid van beide partijen klinkt vooral in de Brabantse stedenband. Daar heeft hun boodschap het meeste gehoor gekregen.

De grote centrumsteden die electoraal wat loszingen van het ommeland, West-Brabant en de verdeelde Brainport: er is volgens Josse de Voogd dus niet één Brabant, maar een bont patroon van regio's, elk met hun eigen dynamiek, ontwikkelingsperspectief en stemgedrag. Daarin is de regio volgens hoogleraar Martijn Groenleer overigens niet uniek. Hij trekt in een geproken column opmerkelijke parallellen met de Brexit en de verkiezing van Trump. Opleiding, economie en demografie bleken in zowel het Verenigd Koninkrijk als de Verenigde Staten voorspellende factoren voor het stemgedrag. Hoogopgeleiden, jongeren en stedelingen stonden tegenover laagopgeleiden, ouderen en plattelandsbewoners. De politieke tegenstellingen zijn niet langer religieus of sociaaleconomisch maar sociaal-cultureel van aard.

“JE KUNT MET DEZE VERKIEZINGSUITSLAG IN DE HAND LUCHTIG DOEN OVER DE TOT STILSTAND GEBRACHTE OPKOMST VAN POPULISME, MAAR INTUSSEN ZIJN ER GROTE GROEPEN MENSEN DIE ZICH BENADEELD VOELEN. MENSEN DIE ZEKERHEDEN ZOEKEN, MAAR DIE NIET VINDEN EN ZICH AFKEREN VAN GEVESTIGDE PARTIJEN. DAAR ZUL JE IETS MEE MOETEN.”

— JOSSE DE VOOGD

(Ont)binding

“Hoe kunnen we Brabant electoraal typeren?” wil Joks Janssen in het slotgesprek weten van Josse de Voogd. Hij maakt de vergelijking met de Duitse deelstaat Beieren. Een high-tech regio waar conservatieve gemeenschapswaarden samengaan met ondernemerschap en innovatie. Zowel Brabant als Beieren waren ooit achterstandsgebieden, maar staan inmiddels op een voorsprong, waarbij een zekere bescheidenheid plaatsmaakt voor een toenemend zelfvertrouwen. Als gevolg van hun snelle economische en demografische groei drukken ze electoraal een steeds sterker stempel op de landelijke politiek.

Wat kunnen we afleiden uit het stemgedrag? Wat zegt dat over Brabant? Marc van de Wardt ziet dat Brabant meegaat in een ontwikkeling waarbij verschillende maatschappelijke groepen kiezen voor hun ‘eigen’ partij. De werkende middenklasse en gevestigde bovenlaag koos voor het ‘normaal doen’ van de VVD. De jonge, hogeropgeleide, stedelijke

kiezers kozen voor de progressieve en internationaal georiënteerde boodschap van D66 en GroenLinks, de lageropgeleiden in de middelgrote steden en krimpende regio’s gingen naar de SP of de PVV – of bleven thuis. Voor nóg specifiekere deelbelangen waren er Denk en 50Plus.

Leidt deze politieke versplintering tot maatschappelijke polarisatie? En ligt daar een opdracht voor het bestuur? Volgens Martijn Groenleer resulteert de electorale fragmentatie, hoewel ons parlementaire systeem maatschappelijke schokken dempt, wel in een uitdaging om de verschillende groepen in de samenleving te verbinden. Dat is in de eerste plaats een verantwoordelijkheid voor een nieuw kabinet. Maar de regio – verbindende bestuurslaag bij uitstek – kan niet achterblijven. De uitdaging voor bestuurlijk Brabant is om (polariserende) werelden met elkaar te blijven verbinden, bijvoorbeeld binnen regionale samenwerkingsverbanden als Brainport.

BRABANTSE STEMMEKANONNEN

Bijna alle grote partijen hadden Brabantse kandidaten op de lijst gezet voor de Tweede Kamerverkiezingen 2017. Hoe hebben deze kandidaten het gedaan? Hebben ze extra stemmen gekregen van de Brabantse kiezer? We hebben voor de hoogst genoteerde Brabantse kandidaat van iedere partij het aantal voorkeursstemmen opgeteld. Dat levert de volgende top 6 op.

1. KLAAS DIJKHOFF (VVD): 41.115 (11,1%)

2. LILIAN MARIJNISSEN (SP): 29.523 (15,7%)

3. JESSICA VAN EIJS (D66): 8994 (5,1%)

4. RENE PETERS (CDA): 6844 (3,3%)

5. ATTJE KUIKEN (PVDA): 2073 (3,2%)

6. PAUL SMEULDERS (GL): 1844 (1,5%)

RENÉ VAN DEN KERKHOF
@RVDKERKHOF85

Lekker swingen @verkadefabriek samen met alle Brabantse politieke junkies & @BrabantKennis de verkiezingsuitslagen van de #SWINGSTATE duiden.

COLOFON

BrabantKennis verkent op eigen wijze de toekomst van Brabant: onafhankelijk, nieuwsgierig en vernieuwend in vorm. We prikkelen tot nadenken en houden Brabant scherp. Wij observeren, confronteren en inspireren, en dat doen we door trends te spotten, toekomstbeelden te schetsen en nieuwe perspectieven te bieden.

Volg ons op www.brabantkennis.nl of op Twitter @brabantkennis en vind ons op Facebook, LinkedIn en YouTube.

Tekst en eindredactie: BrabantKennis

Kaarten: Josse de Voogd

Fotografie: Willeke Machiels

Vormgeving: Bureau Vertigo